

Критерії відбору школярів до профільних спортивних класів із туризму*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)*

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні простежуємо різке погіршення стану здоров'я школярів під впливом низки факторів: зменшується об'єм рухової активності молоді; знижується відповідальне ставлення до уроку фізичної культури та самостійних занять фізичними вправами. Тому формування класів спортивного профілю відбувається неактивно.

Водночас наші дослідження дали змогу відзначити розбіжності між практичною реалізацією спортивного профілю навчання в старшій школі та бажаннями учнів у них навчатися. Результати анкетування серед учителів фізичної культури Волинської області засвідчили, що 86,4 % педагогів дали позитивну відповідь на запитання: «Чи реально те, що спортивний напрям профілізації матиме своїх прихильників серед учнів нашого міста?»

Також досліджено думку вчителів фізичної культури Волині про можливість упровадження навчального профілю «Туризм» у процес профілізації старшої школи. Відповіді на питання: «Який відсоток учнів (серед тих, які оберуть спортивний напрям), на вашу думку, може обрати навчальний профіль “Туризм”?», – дали підставу виявити, що середній показник таких школярів становить 39,6 % при діапазоні вказаних відсотків від 9 до 70 [1].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що питання профілізації навчання за спортивним напрямом піднімалося рядом науковців: окреслення змісту навчання спортивного профілю відображено в працях Л. Іванової зі співавторами [3], М. Зубалія [2]; розкриття різних аспектів організації навчальної діяльності за цим напрямом здійснено в працях О. В. Котова [4], І. К. Латипова [5] та ін. Водночас питання критеріїв відбору школярів до спортивних класів загалом та для бажаючих вивчати пішохідний туризм у старшій школі на профільному рівні зокрема залишається відкритим і малодослідженим.

Мета роботи – сформувати та апробувати таблицю орієнтованих тестів фізичної й рухової підготовленості відбору учнів 9-х класів для навчання пішохідного туризму на профільному рівні.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати зміст відбору майбутніх старшокласників до профільних спортивних класів, зокрема за напрямом «Туризм»;
- 2) розробити, сформувати й апробувати варіанти тестів оцінки фізичної та технічної підготовленості школярів із метою їх відбору до спортивних профільних класів із туризму.

Методи та організація досліджень. У процесі виконання роботи використано такі методи: теоретичне моделювання, аналіз й узагальнення літературних джерел, педагогічне спостереження, метод математичної статистики. Дослідження проводили на базі Луцької ЗОШ I–III ступенів № 11 – колегіум із вересня 2010 до листопада 2015 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Задля визначення проблем відбору школярів до профілізації навчання з фізичної культури за модулем «Туризм» нами проведено анкетування серед учнів 9-х класів м. Луцька. Воно відбувалось двома етапами: 1-й дав змогу визначити загальне ставлення майбутніх старшокласників до допрофільного та профільного навчання; 2-й проводили серед учнів, які в попередньому обрали спортивний напрям профілізації. Це анкетування дало можливість отримати відповіді на такі питання: «Чи цікавлять Вас професії, пов'язані з руховою активністю, спілкуванням із дітьми та молоддю, подорожами?», «Чи хотіли б Ви на профільному рівні вивчати такі навчальні дисципліни, як фізична культура (основна) та географія (супутня)?». Виявлено, що ствердну відповідь на зазначені запитання дало 91,3 % опитаних. 25,0 % школярів, які брали участь у 2-му етапі анкетування, підтвердили своє бажання відвідувати профільний клас спортивного напрямку за профілем «Туризм».

Також з'ясовано, чим зумовлений вибір школярами саме спортивного профілю. Думки учнів зійшлися у такій послідовності щодо вагомості запропонованих тверджень: 1-місце – власний вибір, 2-ге – порада друзів, 3-тє – порада батьків. Переважаючим мотивом вибору спортивного напрямку в учнів 10–11 класів є вдосконалення будови тіла, наступний – вступ у ВНЗ. І найбільш знівелювали 9-класники тим твердженням, що на їх вибір спортивного напрямку навчання впливало проведення діагностики їхніх інтересів, нахилів і здібностей.

Ми підтримуємо думку науковців [6], що на вибір учнями майбутнього напрямку профільного навчання може впливати низка факторів. Передусім, це бажання самого школяра, потім – поради

батьків, друзів, традиції навчання в школі, проведення психологами діагностики інтересів нахилів і здібностей учнів, кадрові, матеріально-технічні можливості школи тощо.

Одним із головних факторів вибору спеціалізації дитиною є рівень розвитку її фізичних якостей. Тому надання переваги саме спортивному напрямку профілізації є ще неостаточним, оскільки кінцевий варіант повинен включати й навчальний профіль (відповідно до обраного виду спорту). Наприклад, за наявності в школяра хорошої загальної витривалості його бажання займатися за профілем «Гімнастика» недоцільне й має бути відкоректоване педагогом за допомогою бесід, роз'яснень про можливий вибір іншого навчального профілю, де саме ця якість є домінуючою в змагальній діяльності.

Так само повинні враховуватись і психологічні здібності дитини. Потрібно визначити рівень розвитку моральних, вольових якостей, з'ясувати, які дії більш властиві учню – індивідуальні чи командні. Тоді навчання в спортивному класі для школяра, який пройшов такий відбір, стане цікавим і бажаним.

Відбір учнів у профільні спортивні класи повинен відбуватись упродовж навчання в молодших і середніх класах на основі спостереження.

Учителю потрібно звертати увагу на здібних, цілеспрямованих дітей, направляючи їх у спортивні гуртки й секції, проводити бесіди з батьками про перспективи розвитку їхньої дитини, надавати інформацію про позашкільні навчальні заклади з певних видів спорту. Залучення школярів до організації та проведення змагань теж підвищує інтерес учнів до занять фізичною культурою й спортом, що в подальшому може сприяти вибору старшокласниками майбутнього профілю та професійної діяльності, пов'язаних саме зі сферою фізичного виховання.

Ми підтримуємо думку Н. П. Побірченко [10], що відбір учнів тісно пов'язаний із процесом профорієнтації, із метою переведення їх із пасивного об'єкта засвоєння інформації в активний. Вищезазначені вчені розробили технологію профорієнтаційної роботи, яка пройшла апробацію на факультеті фізичної культури Тернопільського педагогічного інституту й місцевого ліцею, зміст якої полягає в тому, що учень забезпечується певною сумою пропедевтичних знань із фізичної культури й на цій основі в нього формується інтерес до глибокого вивчення педагогічних наук [10].

Серед основних факторів, які вказують на готовність школярів до профільного навчання за спортивним напрямом, можна назвати такі, як уміння орієнтуватись у професійній діяльності сфери фізичної культури та спорту; усвідомлення власних можливостей, здібностей, уподобань й інтересів до певного виду спорту та напрямку професійної діяльності в галузі фізичної культури; співвідношення вимог професії з особливостями особистості учня.

Отже, відбираючи школярів до спортивних профільних класів будь-якого напрямку профілізації, потрібно враховувати такі аспекти:

- бажання учня;
- позицію батьків;
- стан здоров'я школяра;
- рівень фізичної підготовленості;
- можливості навчального закладу;
- успішність учня з профільного предмета «Фізична культура»;
- загальний рівень досягнень школяра;
- наявність відзнак, грамот, дипломів за участь у змаганнях різних рівнів;
- спортивні звання й розряди з певних видів спорту;
- участь учня в збірній команді міста (району), області, країни.

На основі аналізу спеціальної літератури [7, 8, 9, 11] та власного досвіду нами складено орієнтовані тести фізичної й рухової підготовленості відбору учнів 9-х класів для навчання пішохідного туризму на профільному рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Орієнтовані тести фізичної та рухової підготовленості відбору учнів 9-х класів для навчання пішохідного туризму на профільному рівні

№ з/п	Тестові вправа	Показник	
		хлопці	дівчата
1	Біг на 100 м, с	Не >15,5	Не > 17,5
2	Біг на витривалість, хв, с	2000 м, не >11,30	1500 м, не > 8,25
3	Підтягування, разів	у висі, не < 8	у висі лежачи, не <12
4	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів	Не < 28	Не < 15

5	Піднімання тулуба із положення лежачи за 1 хв, <i>разів</i>	He < 37	He < 35
6	Утримання положення упору лежачи на передпліччях, <i>с</i>	He < 60	He < 50
7	Подолання зв'язки етапів «Підйом-траверс-спуск», <i>хв, с</i>	He > 3.30	He > 4,00
8	Проходження етапу «Навісна переправа», 15 м, <i>хв, с</i>	He > 1,30	He > 2.00
9	Організація біваку: постановка намета, розпалювання багаття (перепалювання нитки на висоті 30 см)	He > 1,00 He > 3,30	He > 1,30 He > 3,30

За результатами проведеного нами опитування вчителів фізичної культури шкіл-призерів Луцьких міських змагань із туризму, під час відбору учнів до збірної команди школи та підготовки до змагань міського й обласного рівнів, керівників гуртків центрів туризму насамперед слід звертати увагу на технічну підготовку школярів, оскільки саме цей вид підготовки складає основу подальшої підготовки до змагань та спортивного зростання учня в пішохідному й спортивному туризмі. Згідно з опитуванням, з'ясовано, що вміння та навички школярів із техніки пішохідного туризму найбільш розкриваються в подоланні зв'язки етапів: «Підйом спортивним способом – траверс схилу – спуск спортивним способом» (далі – «підйом – траверс – спуск») і «Навісна переправа» відповідно до Правил змагань зі спортивного туризму (Київ, 2008 р.). Щодо техніки організації біваку, то практиками запропоновано перевірку навичок постановки намета та розпалювання вогнища.

Крім того, зазначені етапи входять у зміст навчального матеріалу, вищезазначеної Навчальної програми з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класів, варіативного модуля «Туризм» із 3-го року навчання, тобто із 7-го класу. Щодо наявності етапів «підйом», «траверс», «спуск» у переліку орієнтованих навчальних нормативів цієї програми, то вони входять до переліку нормативу «10 етапів туристських змагань (на вибір)», 4- й 5-го років навчання [7].

«Робота» на цих етапах розкриває основи теоретичних знань учнів (правила змагань, термінологія, тощо); психологічну стійкість і зосередженість (контроль за черговістю й чіткістю рухів); розкриває елементарні тактичні навички (наприклад, учні самі підбирають спорядження для подолання етапів); розвиток спритності; і звичайно, вказує на розвиток технічної підготовленості (робота з карабінами, техніка в'язання вузла, техніка руху).

Для визначення об'єктивних показників орієнтованого часу запропонованих технічних тестів нами проведено педагогічний експеримент, у якому взяло участь 20 старшокласників, які займаються туризмом на профільному рівні. Виходячи з того, що умовно доступними (нормальними) величинами є ті значення, які показали 50 % досліджуваних учнів (в інтервалі від 25- до 75-го центиля) нами сформовано нормативні показники оцінки технічної підготовленості школярів із метою їх відбору до спортивних профільних класів із туризму.

Показники з 1-, 2-, 3-, 4- й 5-ї вправ формувалися відповідно до контрольних навчальних нормативів і вимог для модуля «Туризм»; нормативи ж 6-ї вправи «Утримання положення упору лежачи на передпліччях» визначали аналогічно до технічних вправ.

Запропонована батарея тестів пройшла апробацію під час відбору учнів в експериментальний спортивний клас із туризму на базі Луцької ЗОШ №11 – колегіум та показала свою ефективність.

Отже, запропоновані вправи, на нашу думку, є оптимальним варіантом тестів визначення рівня фізичної та рухової спрямованості школярів з метою їх відбору до спортивних профільних класів із туризму.

Висновок. Отже, відбір школярів у спортивні класи туристичного спрямування повинен опиратися не лише на психолого-педагогічну діагностику, а й бути ретельним, уключати більше критеріїв, ніж під час відбору до інших профільних класів, а саме: 1) детальну діагностику стану здоров'я учня; 2) виявлення в старшокласників бажання до спортивної й педагогічної діяльності та підтримку цього бажання з боку батьків; 3) визначення наявності характерних професійно важливих рухових й особистісних якостей і здібностей не лише до спортивного напрямку, а й до туризму; 4) відповідність попередньої фізичної та спеціальної підготовленості учнів у запропонованих тестових вправах, що дасть можливість сформулювати підґрунтя для хорошого подальшого засвоєння навчального матеріалу.

Перспективи подальших досліджень проблеми пов'язані з розробкою тестів для відбору школярів у спортивні класи різних профілів.

Джерела та література

1. Войтович І. М. Проблеми профілізації навчання в старшій школі за спортивним напрямом / І. М. Войтович // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів і студентів (12–13 трав. 2010 р.) : у 2 т. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – Т. 1. – С. 164–165.
2. Зубалій М. Зміст навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю / М. Зубалій // Здоров'я та фізична культура. – 2008. – № 3. – С. 1–5.
3. Іванова Л. Особливості профільного навчання з фізичної культури / Л. Іванова // Фізичне виховання в школі. – 2004. – № 1. – С. 5–6.

4. Котова О. В. Профільне навчання в старшій школі за спортивним напрямом, його сутність та проблеми / О. В. Котова // Вісник Запорізького національного університету – 2012. – № 1. – С. 48–53.
5. Латыпов И. К. Непрерывное профессиональное образование в сфере физической культуры: состояние, проблемы и перспективы / И. К. Латыпов // Теория и практика физ. культуры – 2004. – № 9. – С. 50–54.
6. Круцевич Т. Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков, юношей / Т. Ю. Круцевич, М. И. Воробьев. – Киев : ТОВ «Полиграф-Експрес», 2005. – С. 26–27.
7. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів, 5–9 класи / рек. МОН України (лист від 01.07.09 №1/11-4630) ; Т. Ю. Круцевич [та ін.]. – Київ, 2009. – 117 с.
8. Навчальна програма з фізичної культури, профільний рівень 10–11 клас / рек. Міністерством освіти і науки України (лист №1/11-8298 від 31.08.10) [Електронний ресурс] ; В. Єрмолова [та ін.]. – Київ, 2010. – Режим доступу : <http://kominternovskiy-ruo.edu.kh.ua/novini/id/119>.
9. **Ожгібесов** В. М. Військово-туристське багатоборство (ВІТУРБ) / В. М. Ожгібесов ; Житомирський обласний центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді Житомирської обласної ради. – Житомир : Полісся, 2008. – 204 с.
10. Побірченко Н. Профорієнтація в школі: нові освітні позиції і програми / Н. Побірченко // Директор школи – 2007. – № 38 (470). – С. 2–27.
11. Трощенко В. О. Комплекс навчальних програм зі спортивного туризму (пішохідний туризм та туристське багатоборство) / схвалено Комісією з позашкільної освіти наук.-метод. ради з питань освіти МОНМСУ (протокол № 2 від 21.03.2012) ; В. О. Трощенко ; упоряд. Т. О. Горбова. – Миколаїв, 2012. – 69 с.

Анотація

Аналіз літературних джерел засвідчив, що проблема профілізації навчання за спортивних напрямом акцентується науковцями. Водночас питання критеріїв відбору школярів до спортивних класів загалом та туристичного напрямку зокрема залишається малодослідженим. Завдання наукової роботи передбачали аналіз змісту відбору майбутніх старшокласників до профільних спортивних класів; розробку та апробацію варіантів тестів оцінки фізичної й технічної підготовленості учнів із метою їх відбору до спортивних профільних класів із туризму. У статті розкрито зміни щодо змісту навчального матеріалу та державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовленості учнів із модуля «Туризм». Викладено сформовані, розроблені та апробовані орієнтовані тести фізичної та рухової підготовленості відбору учнів 9-х класів для навчання пішохідного туризму на профільному рівні. Апробація дала підставу підтвердити ефективність указаних напрацювань.

Ключові слова: туризм, профільне навчання, спортивний напрям, відбір, технічна підготовленість, фізична підготовленість.

Ирина Войтович, Анна Климчук. Критерии отбора школьников в профильные спортивные классы по туризму. Анализ литературных источников показал, что проблема профилизации обучения физической культуре акцентируется учеными. Вместе с тем, вопрос критериев отбора школьников в спортивные классы вообще и туристического направления в частности остается малоисследованным. Задачи научной работы предусматривали анализ содержания тестов отбора будущих старшеклассников в профильные спортивные классы; разработку и апробацию вариантов тестов оценки физической и технической подготовленности школьников с целью их отбора в спортивные туристический профильные классы. В статье раскрываются изменения относительно содержания учебного материала и государственные требования к уровню общеобразовательной подготовленности учащихся с модуля «Туризм». Излагаются, формируются, разрабатываются и апробируются ориентированные тесты физической и двигательной подготовленности отбора учеников 9-х классов для обучения пешеходному туризму на профильном уровне. Апробация позволила подтвердить эффективность указанных разработок.

Ключевые слова: туризм, профильное обучение, спортивное направление, отбор, техническая подготовленность, физическая подготовленность.

Iryna Voitovych, Anna Klymchuk. Selection Criteria of Pupils to Specialized Sport Classes on Tourism. Analysis of literary sources has shown that questions of sport-oriented education have been conducted by scholars. Nevertheless, selection criteria of pupils to specialized sport classes in general and to tourism specialized classes in particular remain mainly unexplored. The research objectives is to analyze the issue of future senior pupils selection to specialized sport classes, elaboration and approbation of several variants of tests for estimation of their physical and technical readiness for the purpose of selection to specialized sport classes on tourism. In the article, changes in the content of educational material as well as governmental requirements for the level of general knowledge of pupils from the «Tourism» module are revealed. It is designed, developed and approved the tests of physical and motor readiness of pupils of the 9-th grades for being selected to study tourism at the profile level. Approbation made it possible to confirm the effectiveness of the obtained results.

Key words: tourism, profile education, sport direction, selection, technical readiness, physical readiness.